

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

ZAKLJUČNA PROJEKTNA NALOGA
BEG MOŽGANOV ZNOTRAJ SLOVENIJE

DAMJAN PIRC

KOPER, 2010

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

Zaključna projektna naloga

BEG MOŽGANOV ZNOTRAJ SLOVENIJE

Damjan Pirc

Koper, 2010

Mentor: viš. pred. mag. Suzana Sedmak

POVZETEK

Cilj naloge je predstaviti problematiko bega možganov na področju Slovenije, še posebej v obravnavanih regijah. Ugotovljeno je bilo, da imajo regije podobne probleme, kar pa vsaka izmed njih rešuje na svoj način. Poudarek je dan področjem infrastrukture, trga dela in migracij v regijah. V nalogi je nekaj povedanega tudi o begu možganov po svetu, kjer zaradi globalizacije in neuravnovešenih ekonomskih razmerij določeni deli sveta izgubljajo izobraženi kader. Pri Evropi pa gre poudarek predvsem na čas po t. i. veliki širitvi EU (v letih 2004, 2007), ko se je skupnosti pridružilo več ekonomsko šibkejših držav, ki so utrpeli največje izgube izobraženega kadra.

Ključne besede: beg možganov, trg dela, študij, infrastruktura, regije

SUMMARY

The aim of this assignment is to present the issue of the brain drain in the territory of Slovenia, in particular in the regions considered. It has been established that the regions have similar problems, and each solves them in its own way. The emphasis is placed on the field of infrastructure, the labour market, and the migrations in the regions. Moreover, the assignment also presents the brain drain throughout the world, where certain parts of the world are losing the educated workers due to globalisation and unbalanced economic relations. However, in Europe the emphasis is placed mainly on the period after the so called great expansion of the EU (in the years of 2004, 2007), when a number of economically weak countries joined the community, which have lost the greatest number of the educated workers.

Key words: brain drain, labour market, study, infrastructure, regions

UDK: 331.55(043.2)

VSEBINA

1	Uvod	1
1.1	Namen	2
1.2	Cilji	2
2	Opredelitev pojma	3
3	Vzroki bega možganov	5
4	Zgodovina bega možganov	7
5	Beg možganov po svetu.....	9
5.1	Severna Amerika.....	9
5.1.1	Kanada	9
5.1.2	Zda	9
5.2	Srednja amerika	10
5.3	Afrika	10
5.4	Azija In oceanija	10
5.5	Evropa.....	11
6	Slovenija.....	13
6.1	Zgodovina bega možganov	13
6.1.1	Možnosti za razvoj mladih.....	13
6.1.2	Štipendiranje	14
6.1.3	Centralizacija	14
6.1.4	Infrastruktura	15
6.1.5	Sodobni trg dela	15
6.2	Savinjska regija.....	15
6.2.1	Statistika regije in področje človeških virov.....	15
6.2.2	Projekti na tem področju.....	18
6.2.3	Trg dela	19
6.2.4	Migracije v regiji	19
6.2.5	Infrastruktura	19
6.3	Zasavska regija	20
6.3.1	Statistika regije in človeški viri	20
6.3.2	Trg dela	21
6.3.3	Migracije v regiji	21
6.3.4	Infrastruktura	22
6.4	Koroška Regija	22
6.4.1	Statistika regije in človeški viri	22
6.4.2	Trg dela	24
6.4.3	Migracije v regiji	24
6.4.4	Infrastruktura	24

6.5 Pomurska regija	25
6.5.1 Statistika regije in človeški viri	25
6.6 Trg Dela	26
6.6.1 Migracije v regiji	27
6.6.2 Infrastruktura	27
7 Sklep	29
7.1 Svet	29
7.2 Slovenija	29
7.3 Šolstvo	29
7.4 Infrastruktura	30
7.5 Življenjski pogoji za mlade.....	30
7.6 Trg dela	30
Literatura in viri	33

GRAFI

Graf 6.1	Stopnja izobrazbe v regiji.....	17
Graf 6.2	Stopnja izobrazbe v regiji.....	20
Graf 6.3	Stopnja izobrazbe v regiji.....	23
Graf 6.4	Stopnja izobrazbe v regiji.....	25

KRAJŠAVE

VSŠ	Višja strokovna šola
FM	Fakulteta za management
NPK	Nacionalna poklicna kvalifikacija
RRA	Regionalna razvojna agencija
PIF	Pomursko izobraževalno fundacijo
ROBO	Računalniško opismenjevanje brezposelnih oseb
PAZU	Pomurska akademsko-znanstvena unija
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
ZRSZ	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

1 UVOD

V zaključni projektni nalogi sem se odločil predstaviti problem bega možganov v Sloveniji in po svetu. Problem se mi zdi zanimiv predvsem zaradi njegove obsežnosti in težav, ki jih povzročajo v regijah, ki so zaradi različnih vzrokov najbolj izpostavljene begu možganov.

Za Slovenijo so značilne predvsem selitve znotraj regij, predvsem iz manj razvitih, kot so Pomurje, Koroška, Zasavje in Savinjska regija v najrazvitejšo Osrednjeslovensko regijo (Ljubljana z okolico). Velik problem predstavlja predvsem nerazvita infrastruktura, to so slabe cestne povezave, slabo razvit javni prevoz, predvsem železniški, kar povzročajo, da izobraženi kader ne odhaja v drugo regijo zgolj na delo, kot dnevni migranti, temveč se tja tudi preseli in je za regijo, iz katere prihaja, že izgubljen.

V omenjenih regijah se problem pojavlja tudi na področju šolstva (slabo razvita mreža ustanov za višje- in visokošolsko izobraževanje), zato študentje odhajajo na študij v razvitejšo regijo. To pa seveda privede do tega, da v procesu šolanja in študija izgubijo stik z domačim krajem. Regije ostajajo nerazvite in poleg tega še brez obetavnega mladega kadra, kar problem še poglobi ter sklene krog nenehnega odhoda mladih in izobraženih. Problem pogloblja še pomanjkanje stanovanjskih površin v manj razvitih regijah, ki se tudi na tem področju težko kosajo z razvitimi, tako da mladi nimajo velikih možnosti, da bi si ustvarili družino in so spet prisiljeni v selitev v razvitejšo predele.

Če problem bega možganov pogledamo na globalni ravni, vidimo, da ta ni zanemarljiv, saj se ocenjuje, da se bo v Evropo v naslednjih dveh desetletjih preselilo okoli 20 milijonov delavcev iz Azije, Afrike in Latinske Amerike. Če pobližje ogledamo Evropo, vidimo, da je v zahodni Evropi največjo škodo utrpela Portugalska, ki je izgubila kar 19,5 % kvalificirane populacije (Carneiro 2005). Velike težave imajo na tem področju v centralni in vzhodni Evropi. Samo Rusija je po razpadu Sovjetske zveze leta 1991 izgubila kar 500 tisoč znanstvenikov in računalniških programerjev (BBC News 2002). Velik upad sta doživeli tudi Litva in Poljska, ki je v starostni skupini med 24 in 35 letom izgubila kar 40 % univerzitetno izobraženega kadra. Velike probleme imajo tudi v Afriki, saj jih beg možganov letno stane okoli 4 milijarde dolarjev (BBC News 2001a). Problem je viden tudi v Aziji in Oceaniji, kjer zaradi slabega življenjskega standarda in gospodarske razvitosti izgubljajo najboljše kadre. Indija letno izgubi 2 milijardi dolarjev samo zaradi emigracij računalniških programerjev v ZDA (BBC News 2001b). V Latinski Ameriki imajo največji problem z odhodom visoko izobraženega kadra v Mehiki, Kolumbiji in Ekvadorju. Po vseh teh podatkih lahko trdim, da je beg možganov izjemno razširjen problem tako pri nas kot na svetovni ravni.

1.1 Namen

Glavni namen naloge je obravnava problematike bega možganov v Sloveniji. Poleg tega je namen tudi to, da verjamem, da je tema v današnjem času, ko se vedno več vlaga v človeške vire in upravljanje z njimi, lahko zanimiva za posameznike in organizacije, ki delujejo na tem področju.

1.2 Cilji

Na kratko želim predstaviti razširjenost tega problema skozi zgodovino. Poleg tega bi rad ugotovil razširjenost tega pojava pri nas in po svetu ter glavne vzroke zanj. Naslednji cilj, ki ga imam pri pisanju te naloge, je podrobnejša preučitev problema bega možganov znotraj Slovenije. Tu želim predvsem raziskati, kako se v posameznih regijah soočajo s tem problemom in kaj na tem področju postorijo pristojna ministrstva ter organizacije, ustanovljene tako na pobudo posameznikov oziroma skupine posameznikov kot na pobudo gospodarstva. Na koncu naloge pa bom predstavil svoj pogled na reševanje tega problema.

2 OPREDELITEV POJMA

Prvi so izraz beg možganov uporabili pri angleški akademiji znanosti Royal Society, s tem izrazom pa so označili odhod znanstvenikov in tehnologov v petdesetih letih devetnajstega stoletja, in sicer iz Velike Britanije v ZDA in Kanado (Cervantes in Guellec 2010).

Poznamo dve večji vrsti bega možganov:

- Notranji beg možganov, ki se dogaja znotraj matične države, in sicer med posameznimi regijami. V našem primeru bo to beg možganov iz regij (Prekmurje, Koroška, Savinjska in Zasavje) v Osrednjeslovensko regijo (Ljubljana).
- Zunanji beg možganov poteka med državami in celinami. V tem delu bomo obravnavali predvsem beg možganov iz Vzhodne Evrope v Zahodno ter beg možganov iz nerazvitih predelov sveta v bolj razvite.

Treba je tudi opredeliti, koga štejemo oziroma kateri migranti so vključeni v pojem bega možganov. Če povzamemo po Bevčevi (2004, 3–4), ugotovimo, da je pojem beg možganov opredeljen kot odhajanje izobraženega kadra na delo v tujino. Kateri nivo izobražencev zajame, je odvisno od izobrazbene strukture okolja izselitve. Pojem izobraženosti je namreč relativen in moramo ga razumeti v kontekstu časa, ki ga opazujemo. Še v sedemdesetih letih je bila visoka izobrazba v Sloveniji redkost. Srednja šola je že predstavljala izobraženost. Danes srednja šola predstavlja šele izhodišče. Podobno je na nek način statusna degradacija doletela višjo in visokošolsko izobrazbo. Meje kroga, ki ga pokriva pojem izobraženec, se postopno pomikajo proti stopnji magisterija in doktorata. Na kontekstualni pomen pojma izobrazba se navezuje tudi razumevanje bega možganov – torej moramo tudi beg možganov proučevati kontekstualno ob upoštevanju kontekstualnosti pomena pojma izobrazba. Vseeno pa ljudje, ki so (bili oziroma so) upoštevani v sklopu proučevanja bega možganov, v svojem času predstavljajo izobrazbeni (manjšinski) vrh različnih gospodarsko-družbenih sfer in pomemben razvojni potencial. Za manj razvite države, danes pa vse bolj tudi za nekatere razvite evropske države, je ključno vprašanje, kako zamejiti njihovo odhajanje, po drugi strani pa zagotoviti vračanje znanstvenikov in strokovnjakov, ki so odšli na delo v tujino.

Če nadalje povzamemo po Bevčevi (2004, 3), razdelimo migrante v štiri skupine, ki se vzpostavljajo glede na različne kriterije:

1. Trajnost bivanja v tujini: začasne in trajne selitve.
2. Organiziranost: organizirane ali neorganizirane, skupinske ali posamične. Pri časovno zaporednih selitvah, ki so bile izvedene predvsem ob pomoči sorodstvenih ali prijateljskih mrež, govorimo o verižnih selitvah.

Opredelevanje pojma

3. Glede na pravno-politični status priseljencev v novi državi govorimo o legalnih in ilegalnih selitvah (ilegalni prehod meje ali nedovoljeno bivanje po izteku dovoljenja).
4. Vzroki selitev: politične in ekonomske selitve. Posebne »politične« skupine selivcev predstavljajo iskalci azila, begunci, ljudje z začasnim zatočiščem, zlasti na področju ekonomskih selitev pa se danes veliko govori o izobražencih in zanje se je z vidika držav izselitve uveljavil termin beg možganov.

Po tej definiciji lahko povzamemo, da se povišuje stopnja izobraženosti ljudi skozi čas, kljub formalni izobrazbi pa k begu možganov prištevamo tudi delavce, ki odhajajo iz regij in držav v poklicih, ki so deficitarni, poleg tega pa obstajajo različne oblike ter vzroki za migracijo.

3 VZROKI BEGA MOŽGANOV

Obstajajo različni vzroki in motivi, zaradi katerih se ljudje odločajo za odhod iz svojega domačega okolja. Razdelimo jih lahko v tri večje skupine, in sicer glede na vzrok za selitev (Bevc 2004):

1. Ekonomski vzroki, kamor uvrščamo: večji dohodek in dvig življenjskega standarda, možnost pridobitve boljše zaposlitve, ekonomsko stagnacijo, brezposelnost, tehnološko zaostalost (države, iz katere prihajamo).
2. Politično-zakonodajni vzroki: vmešavanje države in politike (predvsem pri spremembi delavne zakonodaje, šolske zakonodaje in njene razvojne politike), zaprtost trga, razne diskriminacije (verska, politična preganjanja), vojne, revolucije, menjava politične opcije, netolerantna družba (ksenofobija, homofobija), pomanjkanje človekovih pravic.
3. Osebni vzroki: možnost izpopolnjevanja v tujini, ustreza zaposlitev, možnosti za profesionalno napredovanje, nagnjenost k avanturizmu.

Pri vsakem posamezniku različne kombinacije vzrokov privedejo do odločitve za odhod iz domačega okolja. Druga delitev glede na vzroke selitve, ki se uporablja, pa je delitev po metodi Push-Pull, katera je po mnenju Bevčeve (2004, 4) delitev vezana na idealno-tipski model ter temelji na t. i. »push-pull« teoriji. Zanj je značilno, da razlaga vzroke, selektivnost, smer toka in obseg selitvenih gibanj s pomočjo dejavnikov odbijanja iz starega okolja (push) in dejavnikov privlačenja (pull) v novo okolje. Med pomembnejšimi dejavniki odbijanja so: ekonomska stagnacija, padec standarda, zmanjšanje nacionalnih virov, nizek osebni dohodek, brezposelnost, politične in ostale diskriminacije. Dejavniki privlačenja so (Bevc 2004, 4): ekonomska prosperiteta, dvig standarda, višji osebni dohodek, poklicna promocija, ustrezna zaposlitev, izobraževanje ipd. Predpostavka je, da so pozitivni in negativni dejavniki v izvorni kulturi/družbi znani, medtem ko je družba priselitve povezana s predstavami o njej. Ti dejavniki vplivajo na »izbor« med potencialnimi selivci, a le v razmerah, ko pride do selitve zaradi interesa in potreb posameznika. Odločitev o odhodu v tujino je tako odvisna predvsem od njegovega doživljanja navedenih dejavnikov v odnosu do njegovih potreb. Izvzete so posebne okoliščine, kot so na primer vojne in naravne katastrofe. V teh primerih se v analizi ne uporablja klasična push-pull metodologija.

Vzroki in motivi se razlikujejo tako med posamezniki, kot tudi med različnimi kulturami, saj so nekatere vzpodbudne (najboljši primer so ZDA, kjer so migracije predvsem znotraj države nekaj povsem normalnega, ravno tako so prihodi kadrov v državo nekaj povsem običajnega in tudi od multinacionalk vzpodbujeni, saj so vedno »na lovu« za najboljšimi kadri po celem svetu), v drugih kulturah pa so veliko bolj zadržani do tujcev (primer za to je Slovenija, kjer že desetletje govorimo o premajhnem številu zdravnikov in zdravstvenih delavcev, pa kljub temu tujih zdravnikov ne

Vzroki bega možganov

spustimo niti blizu, da bi ta problem lahko uspešno rešili, podobno je tudi na drugih področjih). Vzroki in motivi po svetu so različni, kar bomo podrobneje spoznali v naslednjih poglavjih.

4 ZGODOVINA BEGA MOŽGANOV

Če na ta pojav pogledamo v antiki, vidimo, da so različni grški, egiptovski, rimski in misleci ostalih osvajalskih imperijev potovali po imperiju ter širili svoje znanje in s tem vplivali na razvoj takratnih kultur.

Kasneje, v srednjem veku, so se misleci in tedanji znanstveniki zbirali v cvetočih mestih, kjer so si izmenjevali svoja znanja, pridobljena na takratnih univerzah ali pa v samostanih. Tudi ti so vplivali na razvoj takratnih smeri znanosti in umetnosti.

Po drugi svetovni vojni pa se je začelo obdobje prostovoljnih migracij, saj so bile dotedanje migracije večinoma posledice vojn in raznih revolucij. V obdobju po letu 1960 se je začelo množično preseljevanje v zahodno Evropo (Nemčijo, Francijo, Veliko Britanijo), kar je bila posledica hitrega razvoja in s tem velikih potreb po delavni sili. Nasploh lahko tedanje migracije ločimo po odhodih v smereh vzhod - zahod in jug - sever.

V današnjih časih pa je kroženje znanstvenikov nekaj vsakdanjega, saj letno migrira na tisoče raziskovalcev, profesorjev, inženirjev, zdravnikov in drugih intelektualcev po celem svetu, s čimer omogočajo razvitim državam nadaljnji razvoj in tehnološki napredek (Panič 2004, 12–1).

5 BEG MOŽGANOV PO SVETU

Pri begu možganov po svetu se bom osredotočil predvsem na predele, kjer je problematika največja.

5.1 Severna Amerika

Problematika Severne Amerike je nekoliko drugačna od problematike manj razvitih predelov sveta.

5.1.1 Kanada

V Kanadi so imeli v 19. stoletju velik problem s tem, kako privabiti in obdržati priseljence, zato so jim, ker jih je bilo tako malo, celo ponujali zemljo, da bi ostali. Če pogledamo naprej, vidimo, da so imeli v dvajsetih letih 20. stoletja kar 20-odstotni beg možganov univerzitetno-izobraženega kadra v sosednje ZDA (Library and archives Canada 2010). V tistem času so na pobudo gospodarstva ustanovili službo za svetovanje in pomoč pri zaposlovanju diplomantov, ravno s pomočjo te službe pa se je občutno znižal beg inženirjev in znanstvenikov, in sicer na 5 odstotkov.

Danes se v Kanadi na tem področju ukvarjajo predvsem z dvema vprašanjema, in sicer, kako ustaviti odhod ekonomistov, znanstvenikov, programerjev, zdravstvenih delavcev ter letalskih inženirjev v ZDA, kamor ti odhajajo bodisi zaradi višjih plač, nižjih davkov ali boljših pogojev na področju raziskovanja. Drugi problem pa je pri prihodu tuje kvalificirane delavne sile v državo, saj ne priznavajo ali le deloma priznavajo izobrazbo, ki jo migranti »prinesejo« s seboj in so iz tega razloga prisiljeni opravljati manj plačana dela.

5.1.2 ZDA

ZDA nimajo problema z odhodi svojih strokovnjakov v druge države, saj so to praktično zanemarljivi podatki, imajo pa veliko število izobraženih iz celotnega sveta, ki jih načrtno privabljajo velike multinacionalke. Te rekrutirajo strokovnjake na globalni ravni, saj jim lahko ponudijo odlične delovne pogoje, kar še posebej velja za znanstvenike, ki imajo na razpolago ogromno sredstev in najnovejše opreme. Enako velja tudi za programerje, ki so izredno iskani in cenjeni, pa vse do zdravstvenih delavcev, ki jim lahko ponudijo neprimerno več kot slabše ekonomsko stoječe države. Nedvomno so na področju iskanja talentov globalni igralec številka ena, ki vsako leto drugim povzročijo škodo v višini več milijard dolarjev.

Imajo pa en problem, to je notranji beg možganov, in sicer iz notranjih delov države v obalna mesta, predvsem na zahodu (San Francisco, Los Angeles). To povzroča, da postajajo notranji deli države manj razviti in ekonomsko šibkejši, kar bo privedlo do novih odhodov mladega izobraženega kadra.

5.2 Srednja Amerika

V Srednji oz. Latinski Ameriki imajo že dalj časa problem pri izgubi diplomantov, saj jim zaradi slabega ekonomskega stanja in stalno spreminjajočega se političnega dogajanja ter povečanega kriminala in različnih spopadov v regiji ne uspe zadržati izobraženega kadra v domačem okolju. Slednji odhajajo v tujino v upanju na lepšo prihodnost, še posebej iskani kadri pa so zdravniki in medicinsko osebje, zaradi česar se v teh državah soočajo s pomanjkanjem zdravstvenega osebja, kar pa ima lahko resne posledice za lokalno prebivalstvo. Za Mehiko obstaja ocena, da približno 15 odstotkov izobraženega kadra odide iz države. Podobno velja tudi za Ekvador (Wikipedija 2009).

Posebna zgodba je Kuba s svojim zaprtim režimom, kljub temu pa so v letu 2007 kubanske oblasti objavile podatek, da je v tujini zaposlenih približno 31 tisoč kubanskih zdravnikov, ki delujejo v 61 državah. Največje število je zaposlenih v Venezueli, in sicer 20 tisoč (Goodman 2007). V zameno za to naj bi Kuba prejela 100 tisoč sodčkov nafte dnevno. Ker pa vsi podatki o kubanskih migracijah niso znani, je težko govoriti o natančnejših številkah.

Če pogledamo še Karibe, ugotovimo, da je iz Surinama, Haitija, Grenade in Jamajke odšlo kar 80 odstotkov visoko izobraženega kadra, večino le-tega v ZDA (World Bank 2010).

5.3 Afrika

Afrika letno zaradi bega možganov izgubi 4 milijarde dolarjev, najbolj prizadete države pa so Kenija, Nigerija in Etiopija. Vzroki za množične odhode so znani: slabo ekonomsko stanje, nestabilne politične razmere, vojne, medetnični spopadi in različne bolezni (epidemija HIV, malarija).

Tu velja še posebej omeniti primer Etiopije, ki je med letoma 1980 in 1991 izgubila kar 75 odstotkov kvalificirane delovne sile, kar je pustilo trajne posledice v razvoju te države. Na resnost problema opozarja tudi podatek, da več etiopijskih zdravnikov dela v Chicagu kot v Etiopiji (Blomfield 2010).

5.4 Azija in Oceanija

Če začnemo na Bližnjem vzhodu, ugotovimo, da je iz Iraka pod vladavino Sadama Huseina prebegnilo okoli 4 milijone ljudi, med katerimi je bilo tudi veliko izobraženega kadra (Hawley 2005). Podobno velja tudi za sosednji Iran, katerega letno zapusti približno 150 tisoč ljudi (Harrison 2007).

Za Indijo obstajajo ocene, da država letno izgubi 2 milijardi dolarjev samo zaradi odhodov računalniških programerjev v tujino. Za Indijo pa v zadnjem času velja še to, da se pojavlja povečano število intelektualcev, ki prihajajo iz tujine nazaj. Indijsko gospodarstvo je namreč med najhitreje rastočimi na svetu, zato ponuja večje število

dobro plačanih mest in možnosti za razvoj ter uporabo novih znanj in tehnologij, katerih pomanjkanje je bilo v preteklosti glavni razlog za njihov odhod.

Tudi na Novi Zelandiji imajo probleme z begom možganov, saj po podatkih OECD iz leta 2005 kar 24,2 odstotka Novozelandcev z visoko izobrazbo živi izven matične države (Wikipedija 2009).

Na Filipinih je beg možganov ogrozil nacionalni zdravstveni sistem, saj je med letoma 1994 in 2006 državo zapustilo 100 tisoč medicinskih sester (Independet 2010). V letu 2008 jih je zapustilo še dodatnih 15 tisoč (Wikipedija 2009). Zaradi tako velikega osipa medicinskega osebja so bili prisiljeni zapreti veliko število negovalnih bolnic, kar posledično ogroža kakovost zdravja in bivanja. Vse to povzroča še dodatne odhode zdravstvenega kadra iz države.

5.5 Evropa

V Evropi sta na tem področju navzoča dva problema. Prvi je odhod visoko izobraženega kadra preko meja EU, največ v ZDA, Kanado in Avstralijo. Drugi problem pa je preseljevanje izobraženega kadra znotraj EU, in sicer iz novih članic v stare članice oz. v smeri vzhod - zahod. Če najprej pogledamo problem odhoda izobraženega kadra preko meja EU, ugotovimo, da so predvsem ZDA, v času po 2. svetovni vojni zelo uspešno in s pomočjo velikih količin denarja, privabili veliko število znanstvenikov, ki so imeli odlične pogoje za delo ter neprimerno večji proračun za raziskave, s tem pa tudi večje možnosti kariernega napredka kot doma. Ti znanstveniki so bili nosilci oz. motor rasti ameriškega gospodarstva. V zadnjih letih pa se EU zavzema, da bi mladi znanstveniki kariero naredili doma, kar že kaže prve znake, saj je odhodov manj. Zahvala za to gre predvsem Evropskemu raziskovalnemu svetu, ki ima zdaj na voljo več sredstev za raziskave in razvoj. Tu ne gre zanemariti niti učinka finančne krize, ki je najbolj prizadela ZDA. Zaradi tega so se proračuni raziskovalnih ustanov znižali, to pa je pripomoglo k vsaj začasnemu zmanjšanju števila odhodov. Za to, da bo tudi po krizi manj odhodov, pa mora EU zagotoviti konkurenčno okolje.

Drugi problem pa se nanaša na beg možganov v smeri vzhod zahod oz. nove - stare članice. Po številu preseljevanje v teh smereh številni govorijo kar o preseljevanju narodov, ki je po množičnosti podobna tisti v času od 4. do 6. stoletja. Če pogledamo, kaj se je dogajalo po širitvi leta 2004 ugotovimo, da se je v države, stare članice EU, preselilo okoli 2 milijona Poljakov, ogromno je prišlo tudi delavcev iz Baltskih držav, ravno tako tudi Slovakov. Po letu 2007, ko sta se EU pridružili še Bolgarija in Romunija, pa ugotovimo, da se je samo v Italijo in Španijo v enem letu preselilo milijon Romunov. Po vseh teh podatkih niti ni presenetljiva in pretirana opomba, da gre pravzaprav za preseljevanje narodov, za katerega bo šele zgodovina lahko ocenjevala, kaj je pravzaprav pomenil in kako je vplival na življenje ter razvoj EU.

Če dodamo še nekaj podatkov o tem, kam so se strokovnjaki najbolj množično preseljevali, ugotovimo, da je Nemčija sprejela kar 35 odstotkov vseh priseljencev iz vzhodne Evrope, Italija 25, Grčija in Velika Britanija po 10, Španija pa 7 odstotkov. Ker pa se ljudje danes lahko praktično neomejeno gibljejo znotraj EU, se številke stalno spreminjajo, saj statistični uradi ne morajo več slediti gibanju prebivalstva. Med vsemi priseljenci je največji delež izobraženih prišlo na Irsko, in sicer kar 45 odstotkov v Nemčiji, Franciji in na Nizozemskem je delež izobraženih med priseljenci znašal okoli 25, v Italije pa le 11 odstotkov. Vse to iz razlogov, da so nekatere države po širitvi EU uvedle omejitve na trgih dela za nove članice in s tem poskušale preprečiti prekomerni dotok nekvalificirane delovne sile. Če pa pogledamo poljske priseljence v Veliki Britaniji, ugotovimo, da je kar 63 odstotkov vseh starih med 24 in 35 let, pri tem pa jih ima 40 odstotkov univerzitetno izobrazbo. Res pa je, da se je tudi na področju EU stanje v času finančne krize spremenilo. Predvsem so se zmanjšali odhodi, pojavlja pa se tudi »povratek možganov«, kar bi ob dobri politiki lahko države izkoristile za svoj napredek. Posebna zgodba je tudi Rusija, ki je leta 1991, po padcu Sovjetske zveze, izgubila kar 500 tisoč znanstvenikov in računalniških programerjev. Ti so odhajali predvsem v ZDA, Veliko Britanijo in na Irsko (Werner Sinn 2008).

6 SLOVENIJA

V nadaljevanju je predstavljena problematika bega možganov glede na zgodovinska dejstva ter podrobneje opisana po regijah.

6.1 Zgodovina bega možganov

Slovenija je največji odhod izobraženega kadra doživela takoj po koncu 2. svetovne vojne, ki se je zgodil predvsem iz političnih vzrokov. Kasneje slovenski prostor ni doživel množičnega bega možganov, niti po razpadu Jugoslavije in padcu železne zavese v Evropi ne, kar je bilo sicer dokaj značilno za tedanje novo nastale države v Evropi. Množični odhodi mladih »s trebuchom za kruhom« so bili značilni za začetek 20. stoletja, kar pa je po eni strani težko uvrščati med beg možganov, saj je šlo v veliki večini za nekvalificirano delavno silo. Slednja je svojo srečo iskala predvsem v ZDA, Kanadi, Argentini in Avstraliji, kamor se je v tistem času izselilo okoli 300 tisoč Slovencev. Dejstvo je tudi, da je takrat področje Slovenije doživel pravi odhod celotne generacije.

Vzroki za odhod izobraženega kadra so se skozi zgodovino spreminjali. Pred 2. svetovno vojno je bil glavni razlog nerazvitost in s tem povezan slab ekonomski položaj ter pomanjkanje delovnih mest. Poleg tega so bili razlogi tudi slabe možnosti razvoja, zato so takrat odhajali v bolj razvite države po svetu in znotraj Avstro-Ogrske. Takoj po 2. svetovni vojni je bil glavni razlog politične narave, zato se je zgodil odhod intelektualcev, ki se niso strinjali s takratnim režimom. Naslednji val izseljencev je bil v obdobju 1960–1970, ko se je iz našega prostora izselilo okoli 100 tisoč ljudi. Vzrok za selitev je bil predvsem ekonomske narave, saj je ravno v tistem času Zahodna Evropa doživela gospodarski razcvet in je potrebovala veliko delovne sile. Po osamosvojitvi pa so se spremenili tudi vzroki, saj so s splošnim dvigom standarda in kakovosti življenja večinoma odpadli ekonomski razlogi, pojavili pa so se novi, in sicer večja možnost nadaljnjega kariernega razvoja. Pri tem je treba omeniti, da večjega odhoda izobraženega kadra po času osamosvojitve slovenske države ni bilo. Slovenija pa se sooča s problemom notranjega bega možganov med posameznimi pokrajinami, o čemer bo več navedenega v nadaljevanju naloge (Maksimovič 2002, 41).

6.1.1 Možnosti za razvoj mladih

Pri možnostih za izobraževanje je treba omeniti, kje se lahko študentje izobražujejo. Tu imamo na voljo veliko število manjših izobraževalnih zavodov, ki ponujajo predvsem posamezne programe višjega in visokošolskega izobraževanja. Njihov pomen je manjši, vsekakor pa prispevajo svoj delež h konkurenci na tem področju in pri razvoju kadrov. Kot nosilce izobraževanja pa velja omeniti predvsem vse tri slovenske univerze, to je Univerzo v Ljubljani, Univerzo v Mariboru in Univerzo na Primorskem.

Pri tem ne smemo zapostaviti univerz, ki so šele v razvoju oz. v idejni fazi. Univerza v razvoju je Univerza v Novi Gorici, univerzi v idejni fazi pa sta Mednarodna univerza v Celju ter Evropska univerza, ki bosta dobrodošla konkurenca na trgu izobraževanja. Ravno pomanjkanje študijskih centrov v manj razvitih regijah je, kot bomo v nadaljevanju videli, eden od razlogov, ki privede do tega, da se mladi odločajo za selitev iz regije.

Pri možnostih študentov za svoj razvoj in izobraževanje je treba omeniti tudi vse večje možnosti mladih za študij v tujini. Tu velja omeniti predvsem program Erasmus, ki omogoča, da se del študija opravi na univerzi v tujini- Slednje je nedvomno bogata izkušnja za študenta, hkrati pa mu daje določeno prednost pred ostalimi kandidati na razpisih za delo.

6.1.2 Štipendiranje

Če pogledamo štipendiranje, ugotovimo, da je bilo v letu 2008 podeljenih 24.367 štipendij (Surs 2008a). K temu je treba še dodati, da je bilo v istem letu v te študijske programe vpisano 114.391 študentov (Surs 2008b). To pomeni, da je imelo 21,30 odstotka vseh študentov dodeljeno štipendijo, kar je zadovoljiv podatek, saj so v podatku zajeti tudi izredni študenti, ki pa so praviloma že vsaj delno zaposleni in si šolanje plačujejo iz lastnega žepa. Rednih študentov je bilo v tem obdobju 77.925 (Surs 2008c).

Štipendiranje je pomembno predvsem zaradi tega, ker omogoča študij tudi socialno šibkejšim, ki bi brez tovrstne pomoči težko odšli na študij. S tem, ko omogoča študij, vpliva na razvoj ne samo gospodarstva, temveč tudi družbe na splošno. To pa pomeni, da se zmanjšujejo razlogi (kakovost življenja, možnosti za razvoj ...) za beg možganov.

Manj zadovoljiv podatek pa je število kadrovskih štipendij. Slednjih je bilo le 4.329, kar pomeni okoli 18 odstotkov vseh štipendij (Surs 2008b). Področje kadrovskih štipendij je še posebej pomembno, saj neposredno zavira beg možganov iz regij, obenem pa tej daje kadre, ki jih ta potrebuje za razvoj gospodarskih panog, ki sodelujejo pri kadrovskem štipendiranju (Surs 2008c).

6.1.3 Centralizacija

V Sloveniji se soočamo z velikim problemom centralizacije, saj je t. i. ljubljanska regija nadpovprečno razvita in je sedež največjih podjetij, medtem pa ostale regije izgubljajo kadre in s tem možnosti za hitrejši razvoj. Okolica Ljubljane postaja spalno naselje, saj večina delovno aktivnega prebivalstva prihaja na delo v Ljubljano. V mesto pa ne prihajajo le dnevni migranti, temveč tam iščejo delo tudi prebivalci iz drugih regij, ki so zaradi pretirane centralizacije in koncentracije delovnih mest in boljšega standarda prisiljeni zapustiti svojo regijo ter iskati zaposlitev pretežno v Ljubljani z okolico. Vse

to povzroča veliki problem v Sloveniji, to pa je notranji beg možganov, pri katerem bomo v nadaljevanju naloge pogledali primere štirih slovenskih regij.

6.1.4 Infrastruktura

Pri infrastrukturi lahko govorimo o slabem stanju, saj je na tem področju Slovenija slabo razvita. Če pogledamo ceste, ugotovimo, da vse regije v Sloveniji nimajo avtoceste, kar privede do tega, da namesto, da bi se ljudje zgolj vozili v oddaljene kraje v službo, se raje preselijo v kraj, v katerem delajo in so tako za svojo regijo že izgubljeni. Pomembno pa je tudi, zato ker ima Slovenija izredno geografsko lego, ki bi jo lahko bolje izkoristila, saj bi lahko s tranzitom blaga preko svojega ozemlja veliko pridobila. Tu bi se lahko zgradili logistični centri za oskrbo JV Evrope, ki bi med drugimi zaposlovali visoko kvalificirane kadre. Železniška infrastruktura je slabo razvita in zato nekonkurenčna drugim oblikam prevoza. Prav zato zaposleni ne uporabljajo vlaka za prevoz na delo, kar še dodatno povzroča beg možganov.

6.1.5 Sodobni trg dela

Pri sodobnem trgu dela velja omeniti virtualno prisotnost na različnih koncih sveta in delo od doma. Številne že navedene probleme bi bilo moč rešiti z delom od doma in virtualno prisotnostjo, ki pa na žalost v naši družbi zaenkrat še ne uživata pretiranega zaupanja.

V nadaljevanju naloge bom podrobneje predstavil problematiko v regijah Vzhodne Slovenije, za katero je značilna nižja stopnja izobrazbe, slabši življenjski standard, slabša razvitost infrastrukture, višja stopnja brezposelnosti ter pomanjkanje izobraževalnih ustanov. Predstavil bom naslednje regije: Savinjsko, Zasavsko, Koroško in Pomursko.

6.2 Savinjska regija

V nadaljevanju predstavljam regijo po nekaterih pomembnejših dejavnikih bega možganov.

6.2.1 Statistika regije in področje človeških virov

Če pogledamo BDP na prebivalca, ugotovimo, da je bil ta v letu 2007 v Sloveniji 17.123 evrov, v obravnavani regiji pa 15.048 evrov (Surs 2007). To nazorno kaže na nižji življenjski standard, kar ima nedvomno za posledico odhod mladih iz regije, saj so ravno te najobčutljivejša skupina, kar se tiče življenjskega standarda.

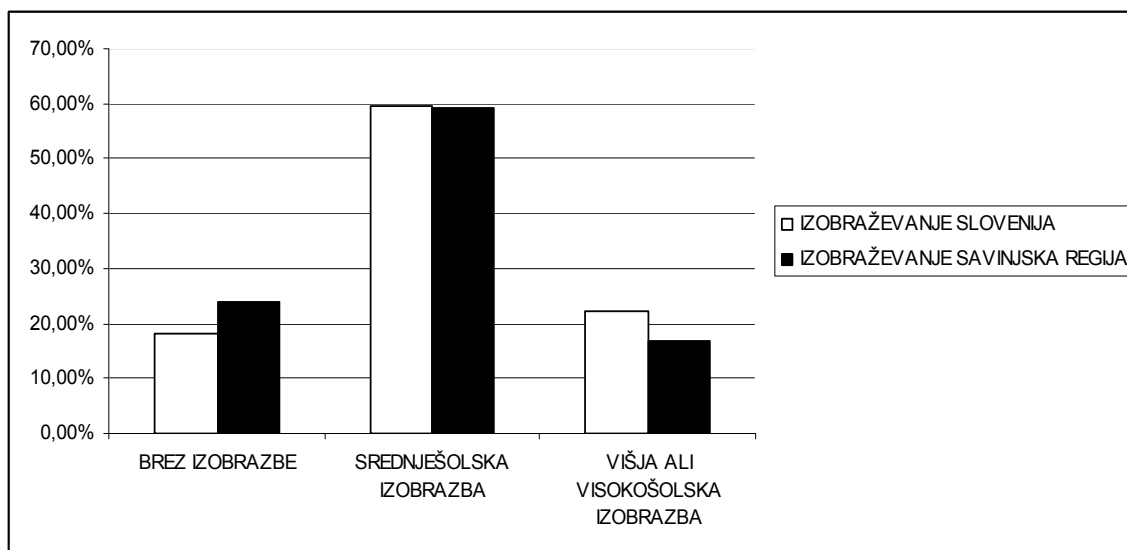
Če pogledamo izobraženost v regiji ugotovimo, da je ta pod slovenskim povprečjem, vsaj kar se tiče višje ali visokošolske izobrazbe. Problem je posledica tega, da v regiji ni dovolj visokošolskih ustanov, kar privede do tega, da se morajo mladi

šolati izven svoje regije. To pa že pomeni, da se marsikateri študent ne bo vrnil iz kraja študija v domači kraj (recimo iz Ljubljane), saj si ne bo želel iskati službe v manj razvitem okolju ali pa je zaradi pomanjkanja podjetij, ki potrebujejo visoko kvalificirane kadre, niti ne bo mogel dobiti.

Regija ima šest višjih strokovnih šol – v Celju tri javne višje strokovne šole (Šolski center Celje – VSŠ; Poslovno komercialna šola Celje – VSŠ; Vrtnarska šola Celje – VSŠ) in eno zasebno (Abitura, d. o. o. - VSŠ), v Velenju višjo strokovno šolo v okviru Šolskega centra Velenje – VSŠ ter v Šentjurju višjo šolo s programom kmetijstva in živilstva (Šolski center Šentjur – VSŠ). V občini Celje je pet visokošolskih ustanov. Fakulteta za logistiko s sedežem v Celju (Univerza v Mariboru) ter FM Koper in samostojen visokošolski zavod Visoka komercialna šola Celje. Na tem področju bi po mojem mnenju veliko vlogo lahko imela nastajajoča Mednarodna univerza v Celju, ki bi z dobrimi študijskimi smermi lahko zadržala večino domačih študentov v svoji regiji in s tem ustavila beg možganov. Poleg tega bi pritegnila še druge študente in s tem veliko doprinesla k razvoju regije ter njenega potenciala. Regija ima nekaj dobrih značilnosti, ki bi jih veljalo izkoristiti, da bi nadoknadili izgubljeno na tem področju. Te prednosti so:

- dobra geografska lega, ki je še premalo izkoriščena;
- veliko mladih in izobraženih, ki so sicer zaposleni izven regije in bi jih bilo mogoče z odpiranjem novih delavnih mest ter z večjim vlaganjem v razvoj potencialov privabiti nazaj v regijo;
- dobro razvita mreža OŠ in srednjih šol, ki bi ob odprtju Mednarodne Univerze v Celju lahko prispevala veliko število kadrov.

Seveda pa bi bilo treba še marsikaj postoriti predvsem na področju zagotavljanja ustreznih bivalnih pogojev, še posebej za mlade, ki se prvič soočijo s tem problemom. Treba bi bilo povečati tudi tuje investicije v regiji in s tem pospešiti internacionalizacijo. Slednja bi namreč v regijo pripeljala nov kapital, tako finančni kot človeški, s čimer se bi odprla nova delovna mesta, mlade pa bi se vključili v mednarodne projekte.

Graf 6.1 Stopnja izobrazbe v regiji

Vir: Surs 2009b.

Na področju človeških virov v regiji je treba omeniti še Regionalno razvojno agencijo Celje (RRA), ki si prizadeva za večji doprinos podjetij k razvoju človeških virov. RRA si obenem prizadeva tudi za gospodarski razvoj, za kar pa so ključnega pomena prav ljudje s svojim znanjem. Pri tem ni govora le o mladih, temveč tudi o starejših, ki bi prek vseživljenjskega učenja in delovnih izkušenj, ki jih že imajo, lahko veliko doprinesli k razvoju regije. Trenutno pa na področju vseživljenjskega učenja zaostajajo za slovenskim povprečjem, ki znaša 14,8 %. V obravnavani regiji je to 12,9 %, kar je za področje, ki se sooča s staranjem prebivalstva, izredno neugodno (Surs 2009a). Na podlagi navedenega bi bilo treba večji poudarek nameniti temu, kako starejše privabiti oz. jih ozavestiti, da je izobraževanje tudi, ko si starejši, velikega pomena, saj znanje v času šolanja počasi zastara, če ga ne dopolnjujemo z novim. Na tem področju RRA Celje (s pomočjo programov) pomaga ustvarjati nova delovna mesta (za izobražene) in tako pripomore k dvigu kakovosti življenja v regiji.

Na tem področju človeških virov je treba omeniti še Zavod RS za zaposlovanje, ki s svojimi programi skrbi za zmanjšanje brezposelnosti in njihovo prekvalificiranje ter pridobivanje dodatnih znanj. To dela s pomočjo naslednjih programov (ZRSZ 2010):

- izobraževanje brezposelnih;
- programi za usposabljanje brezposelnih;
- institucionalno usposabljanje;
- priprave na ugotavljanje in potrjevanje NPK (nacionalnih poklicnih kvalifikacij).

6.2.2 Projekti na tem področju

V regiji potekajo določeni projekti, s katerimi želijo preprečiti odtekanje možganov predvsem v druge regije. Ti projekti so namenjeni štipendiranju mladih in njihovemu razvoju. Projekti so naslednji (RRA Celje 2010a):

- Regijska štipendijska shema: to je projekt, ki je delno sofinanciran s strani Evropske unije in je namenjen razvoju človeških virov v obdobju 2007–2013. V ta projekt so vključeni delodajalci, RRA Celje, Ministrstvo RS za delo, družino in socialne zadeve ter Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije. Izbrani štipendist podpiše pogodbo z bodočim delodajalcem in se s tem zaveže, da bo po študiju vsaj toliko časa, kot je prejemal štipendijo, delal pri tem delodajalcu. Te štipendije so namenjene tistim, ki študirajo doma ali v tujini in so se pripravljene po študiju vrniti nazaj v regijo.

- Talentpolis: pri tem projektu je poudarek dan na tem, da želijo narediti regijo z visoko stopnjo ustvarjalnosti. V sklopu Talentpolisa so zajeti naslednji projekti:
- Center za razvoj talentov 2007–2013, s čimer želijo odkriti predvsem talente v svoji regiji in jih usmerjati ter jim pomagati, da svoj potencial tudi razvijejo.
- Head hunter transfer center 2007–2013: tu gre predvsem za nudenje pomoči delodajalcem pri iskanju najboljših kadrov. Storitve centra zajemajo: Head Hunter Center, Management talentov, HR rešitve za podjetje, Assessment center, Revizija managementa, Leasing kadra, Outsourcing, Karierni center, Vlagatelji v ljudi, Center za evropsko mobilnost kadra, Banka kadra in štipendiranje.
- Finančni instrumenti za razvoj človeških virov 2007–2013: to je instrument strateškega usmerjanja kadra za bodoče potrebe gospodarstva, tehnološki preboj in internacionalizacijo regije. Mehanizmi sklada za razvoj človeških virov so naslednji:
 - a) Finančni fond za šolsko in univerzitetno infrastrukturo, investicije (Mednarodna univerzitetna fundacija);
 - b) Fond za razvoj novih znanj in novih učnih programov – subvencije;
 - c) Fond za mednarodne študente in mednarodno izmenjavo – štipendije, posojila
 - d) Fond za študij tujini. Ta sklad s pomočjo štipendij in subvencij skrbi predvsem za 'ustvarjanje' ustreznega kadra, ki ga gospodarstvo potrebuje za svoj razvoj.
- Think-Tank Talentopolis 2007–2013: kot možganski trust si prizadeva za nove ideje in pristope, s ciljem, da bi ključni dejavniki na podlagi izkušenj na področju razvoja človeških virov, delovali ter razmišljali na holističen način in s tem vplivali na spremembe obstoječih regionalnih in nacionalnih politik.

- Kreativopolis: ukvarja se predvsem z vzpodbujanjem inovativnosti in kreativnosti v regiji. Sestavljen je iz različnih programov, kot so:
- Kreativno okolje je program, ki je sestavljen iz manjših sklopov, kjer se vsak ukvarja s svojim področjem, kot je kreativnost in razvoj, kreativno podjetništvo, kreativno življenje in kreativna umetnost.
- Center odličnosti za kreativnost: ta je prav tako sestavljen iz različnih sklopov: kreativne industrije, kulturne industrije, multimedijskega centra in Design centra.

6.2.3 Trg dela

V Savinjski regiji je na dan 31. 12. 2008 delovalo 4.798 gospodarskih družb, kar je bilo 9,2 % vseh slovenskih gospodarskih družb. Poleg tega je bilo 8.012 samostojnih podjetnikov, kar je pomenilo 11,9 % vseh slovenskih samostojnih podjetnikov. Gospodarske družbe Savinjske regije so imele 66.267 zaposlenih, kar je bilo 13 % vseh zaposlenih v slovenskih gospodarskih družbah in 9.180 zaposlenih pri samostojnih podjetnikih, kar je bilo 14,7 % vseh zaposlenih pri samostojnih podjetnikih v Sloveniji (RRA Celje 2010b). Najpomembnejše dejavnosti v regiji so: proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov, gradbeništvo, trgovina in zdravstvo. Stopnja brezposelnosti v regiji je bila decembra 2009 11,3 %, na državni ravni pa je bila ta 10,3 % (Surs 2010).

6.2.4 Migracije v regiji

Pri migracijah, po podatkih Sursa, za leto 2008 lahko ugotovimo, da je iz Savinjske regije v ostale slovenske regije odšlo 5.739 ljudi, prišlo pa jih je 4.680, kar pomeni negativen prirast in je ugoden pokazatelj razmer v regiji. Povečal pa se je prirast priseljencev iz tujine, kar je predvsem odraz gradbenih del, ki so potekala na tem področju in večinoma zajema nekvalificirano delovno silo. Največji problem regije na tem področju pa je, da mladi nimajo dovolj možnosti, da bi po srednji šoli v domači regiji nadaljevali s šolanjem, temveč so prisiljeni oditi v Ljubljano, Maribor ali Koper. S tem pa so za regijo že izgubljeni, saj izgubijo stik z domačim krajem, v katerega se le s težavo vračajo (Surs 2009a).

6.2.5 Infrastruktura

Infrastruktura na tem področju je slabo razvita, avtocestno povezavo ima samo spodnja Savinjska regija oz. Celje, če pa vzamemo npr. Velenje, kot drugo središče te regije, vidimo, da avtocestne povezave nima ravno toliko kot večina ostale regije. Pri železniški povezavi je stanje skorajda identično. Celje ima dobro povezavo z ostalo Slovenijo, ostali del regije pa je zapostavljen, z izjemo Velenja, pa še ta nima neposredne povezave z Ljubljano ali Mariborom. Letalskega prometa regija nima. Še najbližje je mednarodno letališče v Mariboru. Infrastruktura v regiji je v slabem stanju,

kar le še doprinese k temu, da se ljudje odločijo za selitev v kraj dela, še posebej, če je le-ta malo oddaljen in tako, namesto, da bi dobili dnevne selivce, ki bi vsaj nekaj vračali domačemu kraju in bi se kasneje zaposlili v svojem kraju, so ti za regijo trajno izgubljeni.

6.3 Zasavska regija

V nadaljevanju predstavljam regijo po nekaterih pomembnejših dejavnikih bega možganov.

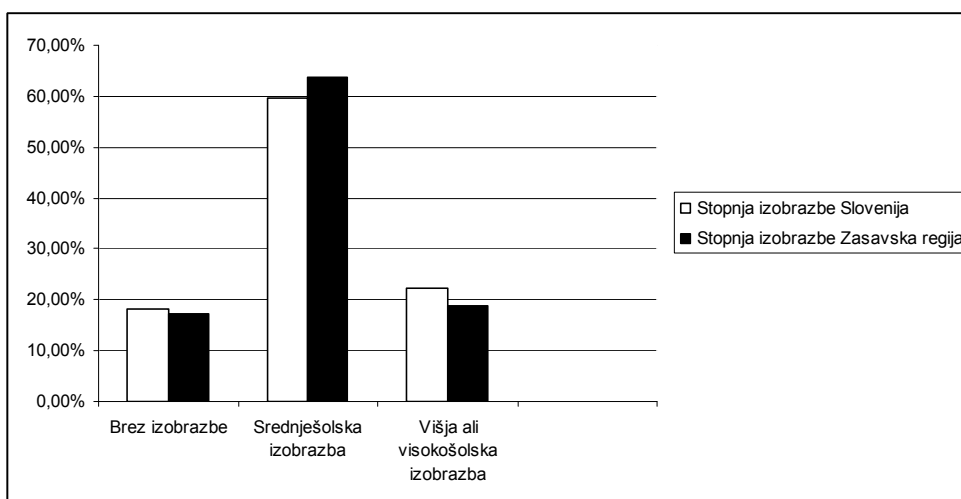
6.3.1 Statistika regije in človeški viri

Bruto domači proizvod na prebivalca, ki znaša 11.326 evrov (leto 2007) je daleč pod nacionalnim povprečjem (17.123 evrov) in je poleg pomurskega najnižji v državi (Surs 2007). Posledično temu je nizek standard, kar je eden izmed dejavnikov, ki vpliva na beg možganov.

Izobraženost v regiji je, kar se tiče srednješolske izobrazbe, nad slovenskim povprečjem. To nam daje vedeti, da je v regiji velik potencial, ki pa še ni izkoriščen, saj ni dovolj višje ali visoko izobraženih. To je nedvomno posledica pretekle gospodarske usmeritve regije in pomanjkanja izobraževalnih ustanov za študente.

V regiji je opazno pomanjkanje višje in visokošolskih programov, saj na tem področju deluje enota Univerze v Ljubljani s študijem na daljavo, ter podjetje Abitura, d. o. o. To je občutno premalo za razvoj regije, saj morajo študentje hoditi na študij, večinoma v Ljubljano, kjer pa kasneje praviloma iščejo tudi zaposlitev.

Graf 6.2 Stopnja izobrazbe v regiji

Vir: Surs 2009b.

Na področju človeških virov se soočajo predvsem z dvema največjima težavama, to sta brezposelnost in beg možganov. Tu bi po mojem mnenju veljalo povečati predvsem

vlaganja v podjetništvo, kar bi zagotovilo nova delovna mesta in tako preprečilo beg možganov. Za odpravljanje problema brezposelnosti potekajo različni projekti (RCR Zasavje 2010):

- Klub za iskanje zaposlitve nudi pomoč pri iskanju zaposlitve in usposabljanja udeležencem;
- svetovalnica za uspešen nastop na trgu dela;
- Sklad dela Zasavje pomaga pri izobraževanju in usposabljanju brezposelnih tudi finančno, nudi administrativno, strokovno in pravno pomoč. Pomoč pa nudijo tudi delodajalcem, saj jim pomagajo pri kadrovski prenovi podjetja ter pomoč pri iskanju pravih kadrov.

Pri tem je zanimiv tudi podatek, da se v regiji 15,4 % odraslih vključuje v programe vseživljenjskega učenja, kar je nad slovenskim povprečjem, ki znaša 14,8 % (Surs 2009a).

Proti begu možganov pa se bojujejo tudi s programom štipendiranja, katerega cilj je razvojno prestrukturiranje regije. V ta program so vključeni delodajalci, Regionalni center za razvoj in država. Uspešen je tudi program Za več znanja, katerega cilj je izboljšati kadrovsko strukturo in zadržati mlade strokovnjake v regiji.

6.3.2 Trg dela

V Zasavski regiji je 1,1 % vseh gospodarskih družb in 1,6 % vseh zaposlenih v Sloveniji, kar nam daje vedeti, da gre za zelo majhno regijo, ki ustvari 0,9 % vseh čistih prihodkov na nacionalni ravni. V regiji živi 2,20 % vseh prebivalcev Slovenije (GZS 2009). Trg dela se je v regiji zelo spremenil, predvsem imam pri tem v mislih opuščanje rudarstva ter propad tekstilne in strojne industrije. Na tem področju želijo ustanavljati predvsem nova delovna mesta, za kar so uredili nove obrtno-industrijske cone, ki so namenjene hitrejšemu razvoju podjetništva, kar posledično zmanjšuje brezposelnost.

6.3.3 Migracije v regiji

Iz regije odhaja predvsem mlad, visoko izobražen kader, ki v regiji zaradi pomanjkanja delovnih mest in slabše kakovosti življenja ne želijo ostati oz. ne dobijo zaposlitve. V regiji pozornost namenjajo razvoju storitvenega sektorja, podjetništva in možnosti izobraževanja mladih, saj želijo zaustaviti beg možganov ter s tem zagotoviti konstantno rast kakovosti dela in življenja v regiji. Za uresničevanje teh ciljev skrbijo tako, da vzpodbujajo podjetja k povezovanju, tako v grozde kot v ostale oblike povezovanja, saj tako lažje nastopajo na trgu, kar posledično privede do razvoja vključenih podjetij in znanja po posameznih področjih, saj imajo podjetja in podjetniki v teh povezavah skupno željo po pridobivanju novih znanj. Vse to pa dodatno vzpodbuja mlade, da vidijo možnost razvoja v lastni regiji.

6.3.4 Infrastruktura

Pri pregledu infrastrukture v regiji ugotovimo, da je na cestnem področju slaba, saj v regiji ni avtoceste, kar otežuje razvoj. Tako cestna kot železniška povezava s prestolnico in sosednjimi regijami sicer obstaja, vendar zaradi geografske lege (dolina reke Save) ni večjega prostora za širitev. Zaradi tega nastajajo ozka grla, vse to pa zmanjšuje konkurenčnost regije.

V regiji se zavzemajo, da bi tretja razvojna os morala potekati skozi regijo, kar bi jo naredilo bolj dostopno. V ta namen pripravljajo dokumentacijo in odkupujejo zemljišča, po katerih naj bi potekala trasa nove cestne povezave. Glede na trenutno gospodarsko stanje pa bo verjetno prišlo do zamud na tem področju.

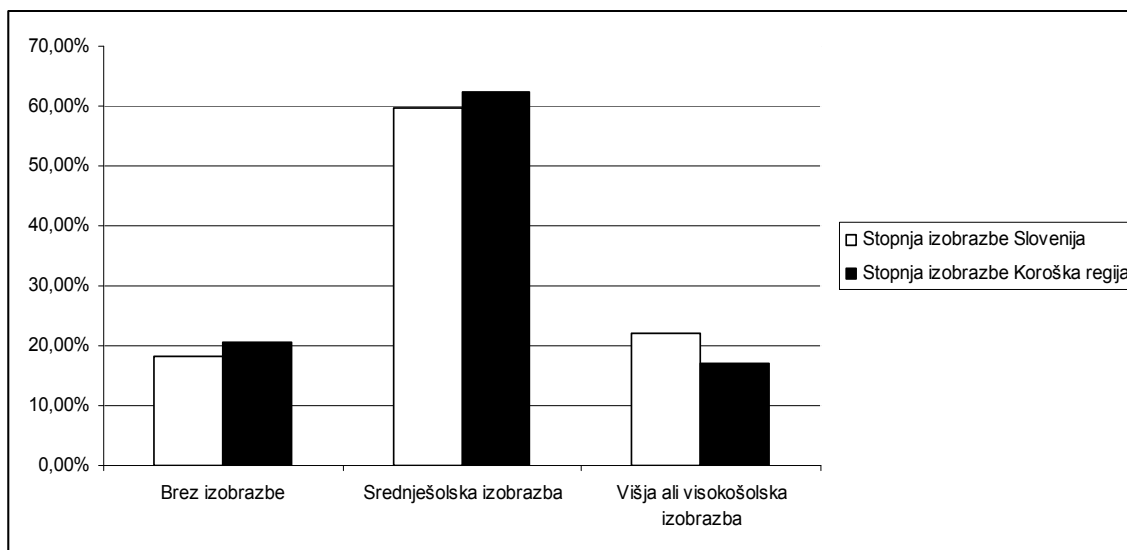
6.4 Koroška regija

V nadaljevanju predstavljam regijo po nekaterih pomembnejših dejavnikih bega možganov.

6.4.1 Statistika regije in človeški viri

V regiji opažajo visok odstotek kadra s srednješolsko izobrazbo (62,5%), kar je posledica pretekle gospodarske usmeritve regije, ki je bila predvsem industrijsko usmerjena. Industrija doslej ni imela večjih potreb po visoko izobraženem kadru, temveč je bolj potrebovala kader z osnovno in srednješolsko izobrazbo. Obenem pa ugotavljamo podpovprečno število visoko izobraženega kadra (17%) in nadpovprečno število kadra brez izobrazbe (20,5%) (Surs 2009a).

Na področju višje in visokošolskega izobraževanja lahko ugotovimo podobnost z ostalimi manj razvitimi regijami, to pa je pomanjkanje študijskih programov in posledično odhod mladih na študij v večja mesta (Ljubljana, Maribor, Koper).

Graf 6.3 Stopnja izobrazbe v regiji

Vir: Surs 2009b.

Kot v drugih regijah se tudi tukaj ukvarjajo predvsem s problemom brezposelnosti in begom možganov. Na teh področjih v regiji potekajo različni programi, med bolj uspešnimi je Koroška štipendijska shema, ki ob sodelovanju z Regionalno razvojno agencijo za Koroško, bodočih delodajalcev, sredstev iz Evropskega socialnega sklada in državnimi sredstvi neposredno zmanjšuje beg možganov. Štipendisti se namreč zavežejo, da bodo ostali v domačem okolju, kjer jih čaka tudi delo. Rezultati tega programa so predvsem v tem, da so mladi v regiji bolj izobraženi, po študiju dobijo zaposlitev, kar znižuje stopnjo brezposelnosti, obenem pa delodajalci pomagajo 'ustvariti' takšen kader, kot ga potrebujejo (RRA Koroška 2010a).

V bodoče pa si v regiji prizadevajo za vzpostavitev regijskega visokošolskega središča in uvajanju novih izobraževalnih programov, dodatno razviti mrežo za izobraževanje odraslih, vzdrževati štipendijsko shemo, promovirati deficitarne poklice (predvsem v kovinarski stroki) ter dvigniti kakovost življenja in bivanja v regiji. Povečati želijo povezanost gospodarstva s šolstvom, odpirati študijske programe v skladu s potrebami trga, ustvariti spodbudno okolje za podjetništvo, povečati in ljudem približati pomen vseživljenjskega učenja ter nuditi podjetjem pomoč pri razvoju kadrov (RRA Koroška 2010b).

Pri tem je treba dodati še podatek o vseživljenjskem učenju odraslih, saj je očitno premalo predstavljena potreba po tovrstnem izobraževanju, ki je pod slovenskim povprečjem, ki znaša 14,8 %, v regiji pa je 12,7 % (Surs 2009a).

6.4.2 Trg dela

V regiji je 1,9 % vseh gospodarskih družb in 2,8 % vseh zaposlenih v Sloveniji. V regiji živi 3,6 % vseh prebivalcev Slovenije. Večino zaposlenih je v srednje velikih podjetjih (33,6 %) in v velikih podjetjih (25,2 %). Največji delež je zaposlenih v gradbeništvu (24 %), sledijo predelovalna industrija (20 %) ter trgovska dejavnost (19 %). Iz podatkov je razvidno, da je regija zelo odvisna od industrije. Prav iz tega razloga je bila med bolj prizadetimi v času krize, saj je ta najbolj prizadela avtomobilsko industrijo in gradbeništvo, tu pa delujeta dve veliki podjetji v regiji, ki sta utrpeli zmanjšanje naročil in kot posledica je bila izguba delovnih mest (Prevent, Metal Ravne ...) (GZS 2010).

Stopnja brezposelnosti je bila decembra 2009 nad državnim povprečjem (10,3 %) in znaša 11,7 % (Surs 2010), kar je predvsem posledica že omenjene navezanosti regije na izvoz in predelovalno industrijo, kjer je bila kriza najhujša. Velik problem se kaže tudi v tem, da veliko malih in srednje velikih podjetij v regiji nima lastnih raziskovalnih zmogljivosti, zato se na tem področju s pomočjo evropskih programov trudijo spodbujati sodelovanje na področju raziskav in razvoja, s tem pa želijo povečati razvitost regije ter zaježiti beg možganov.

6.4.3 Migracije v regiji

Največji problemi regiji pri migracijah so prometna odrezanost regije od preostale Slovenije, slabe razmere na področju malega gospodarstva, ki zaposluje premalo mladega izobraženega kadra in zastarela tehnološka oprema v podjetjih, ki ne nudi dovolj možnosti za razvoj potencialov mladih. Zoper beg možganov potekajo že prej omenjeni projekti, ki pa bodo brez osnovnih možnosti mladih za življenje (stanovanja, študij, višje plače) brez uspeha. Tu velja omeniti še projekt Mladi - razvojni potencial Koroške. Ta vzpodbuja predvsem mlade, da se vključujejo v programe vseživljenjskega učenja in neformalnega izobraževanja. Na ta način pridobijo dodatno znanje, kar koristi tako mladim kot tudi podjetjem pri njihovem razvoju (Kovivis 2010).

6.4.4 Infrastruktura

Na tem področju je regija slabo razvita, saj nima niti avtocestne povezave niti hitre ceste oz. t. i. tretje razvojne osi. Tudi železniške povezave so razen z Mariborom slabe. Na tem področju je škoda zaradi slabe razvitosti še toliko večja, saj ima regija ugodno geografsko lego, ki ostaja neizkoriščena. Če bi bilo to drugače, bi se tudi lažje povezovali s sosednjimi regijami, kar je pri regiji, ki je pretežno izvozno naravnana, ključnega pomena. Slab je tudi sistem javnega prometa, kar pomeni še dodatno prometno izoliranost in pospešuje beg možganov. Ugotovitev je preprosta: brez razvite infrastrukture bo regija postala dežela starejših ljudi.

6.5 Pomurska regija

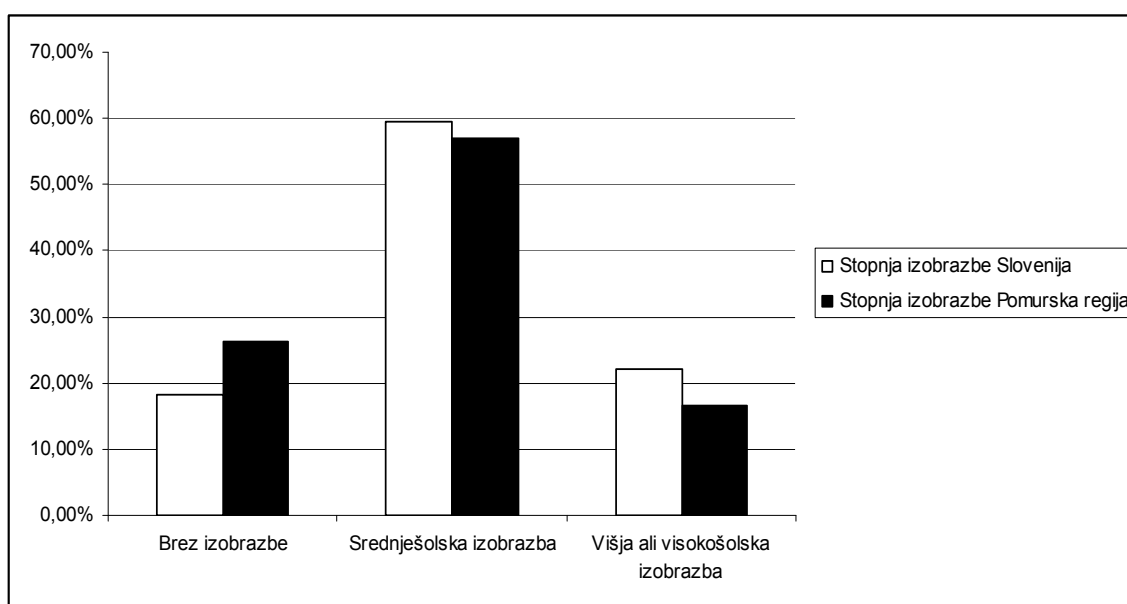
V nadaljevanju predstavljam regijo po nekaterih pomembnejših dejavnikih bega možganov.

6.5.1 Statistika regije in človeški viri

BDP na prebivalca (za leto 2007) je znašal 11.160 evrov, kar je daleč pod slovenskim povprečjem, ki je bilo 17.123 evrov (Surs 2007).

Tudi pri izobraženosti prebivalstva lahko ugotovimo, da je pod povprečjem, vsaj kar se tiče višje in visokošolske izobrazbe.

Graf 6.4 Stopnja izobrazbe v regiji

Vir: Surs 2009b.

Največji problem regije je v tem, da nima svoje univerze oz. vsaj nekega večjega študijskega središča, v katerem bi imeli študentje iz regije možnosti izobraževanja v programih, ki so za regijo in njen nadaljnji razvoj ključnega pomena.

Iz teh razlogov mladi na študij odhajajo iz regije, v katero pa se, zaradi njenega slabšega stanja, le redko vračajo, saj v regiji ni delovnih mest, ki bi jim omogočale razvoj, kar je posledica slabega gospodarskega stanja in pa ukinjanje razvojnih oddelkov v podjetjih. S področjem razvoja človeških virov se v regiji ukvarja Regionalna razvojna agencija Mura, d. o. o., ki je v ta namen ustanovila Pomursko izobraževalno fundacijo (PIF). Ta skrbi za zagotavljanje denarne in svetovalne podpore perspektivnemu kadru v regiji. PIF vzpostavlja partnersko razmerje med delodajalci in študenti, s čimer zagotavlja zaposlitev mladim in tako zmanjšuje beg možganov.

Pomurska izobraževalna fundacija zagotavlja (PIF 2010):

- štipendije nadarjenim študentom;
- namenske štipendije donatorjev;
- sofinanciranje izobraževanja v tujini;
- organizacija in sofinanciranje izobraževanj ter posvetovanj;
- nagrajevanje, kjer vsako leto nagradijo najboljše diplomsko in magistrsko delo ter doktorsko disertacijo;
- druge oblike vzpodbujanja vrhunskih strokovnih kadrov (sodelovanje pri izdelavi različnih študij).

Na področju pomoči brezposelnim in njihovem izobraževanju deluje projekt Robo (računalniško opismenjevanje brezposelnih oseb). Ta projekt vodi Pazu (Pomurska akademsko-znanstvena unija), v sodelovanju z Ljudsko univerzo iz Murske Sobote in s sredstvi EU. S tem projektom širijo obseg znanja, kar brezposelnim na trgu dela povečuje možnosti zaposlitve (Pazu 2010). Pri pomoči mladim podjetjem pa deluje Murania Inkubator, ki ambicioznim mladim podjetnikom nudi najem prostorov, finančno pomoč, svetovalne storitve, izobraževanje ter svetovanje pri projektih in mreženje. S tem pa vzpodbujajo inovativnost in ekonomski razvoj ter tako pomagajo ustvarjati nova delovna mesta (Murania inkubator 2010).

Tu dodajmo še podatke o vseživljenjskem izobraževanju odraslih, ki je v regiji 14,1 %, v Sloveniji pa je 14,8 % (Surs 2009a). Gledano v odstotkih sicer ni velikega odstopanja od povprečja, če pa pomislimo, da je regija manj razvita od povprečja Slovenije, bi bilo treba z velikim vlaganjem v izobraževanje odraslih, ki imajo bogate delovne izkušnje, poskušati na ta način pridobiti neko širino znanj, podkrepljeno z izkušnjami, ki bi lahko predstavljala določeno dodano vrednost, ki bi regiji pomagala do preboja.

6.6 Trg dela

Po podatkih za leto 2009 je v regiji 2,7 % vseh podjetij in pa 3,3 % vseh zaposlenih v celotni državi. Če pogledamo strukturo po panogah, ugotovimo, da je glede na število podjetij najmočnejša trgovska panoga, s 28,3 %, sledita predelovalna industrija s 14,7 % in gradbeništvo z 11,4 %. Po strukturi zaposlenih pa vidimo, da ima največ zaposlenih predelovalna dejavnost, in sicer kar 43,5 % . Sledita gradbeništvo in trgovina (PGZ 2009). Problem regije na tem področju je v tem, da so preveč odvisni od velikih gospodarski družb. Ta odvisnost od velikih podjetij se je najlepše pokazala ob stečaju Mure, d. d., kar je v regiji sprožilo pravo socialno katastrofo. Pri tem se je pokazala vsa nefleksibilnost delovne sile, kar je posledica nepredvidenih tovrstnih situacij in premajhnega ozaveščanja na področju izobraževanja odraslih ter pridobivanja novih kompetenc.

Regija je dokaj dobro razvita na področju kmetijstva, saj ima odlično geografsko lego. Število zaposlenih v kmetijstvu presega nacionalno povprečje.

V regiji je dobro razvit tudi turizem, ki predstavlja pomembno in uspešno gospodarsko panogo. Področje je znano predvsem po naravnih zdraviliščih.

Brezposelnost je v regiji (decembra 2009) znašala 20,4 %, povprečje na državni ravni pa je bilo 10,3 % (Surs 2010). To pa je skrb zbujajoč podatek, kar nam jasno pokaže, da je recesija pokazala in odkrila vse šibke točke regije ter njeno nepripravljenost.

6.6.1 Migracije v regiji

Iz regije se je leta 2008, po podatkih Sursa, odselilo 3.213 priselilo pa 2.549 ljudi, kar kaže na to, da regija ni zanimiva za priseljevanje. Problemi regije se kažejo predvsem v odlivu kadrov, visoki stopnji brezposelnosti in delovno intenzivni industriji, ki ne nudi zadosti delovnih mest za izobražen kader. Regija si z že prej omenjenimi projekti prizadeva za to, da bi mlad kader ostajal v regiji (Surs 2009a).

6.6.2 Infrastruktura

Cestno omrežje je dokaj dobro urejeno, bistveno slabše pa je avtocestno omrežje, ki ne nudi dovolj dobre povezave s sosednjimi državami, kar je glede na lego, ki jo regija ima, slabo. Vse to namreč pomeni neizkoriščene možnosti. Ker gre skozi regijo veliko tranzitnega blaga, bi bilo treba nujno dokončati gradnjo avtocestne infrastrukture, kar bi v regijo pripeljalo tudi vlagatelje in z njimi sveži kapital za naložbe.

Železniško omrežje v regiji se je v zadnjih letih zelo izboljšalo, saj se je moderniziralo in dobilo dodatne povezave s 5. evropskim koridorjem, ki poteka prek Madžarske in z ostalimi deli Slovenije.

7 SKLEP

V zaključku naloge želim predstaviti ključne dejavnike, ki vplivajo na beg možganov, tu pa se bom osredotočil predvsem na Slovenijo. Dejavniki, ki jih bom obravnaval, so: šolstvo, infrastruktura, življenjski pogoji za mlade in trg dela.

7.1 Svet

Pri pregledu te problematike po svetu sem opazil več skupnih lastnosti, ki jih ima ta problem v svetu. Tu velja kot prvo omeniti, da sta najbolj iskan kader računalniški programer in zdravstveni delavec (tako zdravniki kot drugo zdravstveno osebje). Po mojem mnenju sta tu razloga hiter razvoj računalniške industrije in staranje prebivalstva v razvitem svetu. Druga skupna lastnost bega možganov so vzroki zanj, kjer gre predvsem za slabe pogoje za raziskave in razvoj v domačem okolju ter nemirno domače okolje (vojne, politični sistemi). Pri vsem razvoju tehnologij in globalizaciji pa največ izgublja ravno t. i. tretji svet, ki z izgubo izobraženega kadra izgublja tudi upanje, da bo v prihodnosti bolje.

7.2 Slovenija

Na področju posameznih regij se odvija kar nekaj programov, katerih cilj je preprečevanje bega možganov. Če pogledamo le programe štipendiranja, ki jih izvajajo v vseh regijah, ugotovimo, da sicer pripomorejo k zmanjšanju odhodov iz regije, vendar pa imajo kljub temu pomanjkljivost, saj mladim pogosto ne omogočajo nadaljnega študija (po tem, ko si ti pridobijo izobrazbo, za katero so bili štipendirani). To je tudi razlog, da večje število štipendij ostane vsako leto neizkoriščenih. Omenil bi tudi slabo ozaveščenost ljudi o tem, da je treba znanje vedno nadgrajevati in da se pridobivanje novih znanj nikoli ne zaključí. To je tudi pot, ki vodi k razvoju celotne družbe, saj je s tem mogoče dolgoročno preprečiti beg možganov. Zato tu pogrešam predvsem bolj odločno predstavitev vseživljenjskega učenja, kar bi morala biti naloga pristojnih državnih služb, pa tudi ustanov, ki se s tem ukvarjajo.

7.3 Šolstvo

Pri šolstvu želim izpostaviti predvsem dejstvo, ki je skupno vsem manj razvitim regijam in je dejavnik bega možganov. To je slabo razvita mreža višje in visokošolskih ustanov (fakultet), saj je študij zelo centraliziran v tri večja študijska središča, kamor mladi odhajajo na študij, od tam pa se jih dosti sploh ne vrne. Po mojem mnenju je to velika napaka, saj bi morala vsaka regija imeti sicer manjše, a vseeno svoje študijsko središče s študijskimi programi, ki bi podpirali vizijo razvoja regije.

7.4 Infrastruktura

O infrastrukturi v regijah, ki sem jih obravnaval, lahko rečem, da je v slabem stanju, saj ne ponuja ustreznih povezav z ostalo Slovenijo. Še posebej slabe so avtocestne povezave, ki bi morale biti zgrajene že pred časom, pa jih še danes ni. Namesto, da bi nam dobre cestne povezave s sosednjimi regijami in državami pomagale k razvoju ter napredku, jih gradimo tako počasi, kot da so nepomembne. Slabe cestne povezave so tudi pogost razlog bega možganov. Namesto, da bi se nekdo vsak dan vozil v službo v oddaljen kraj, se raje tja kar preseli. Pri železniški infrastrukturi je podobno, ta je v slabem stanju in ne more nuditi neke dodane vrednosti državi s tako odlično tranzitno lego, kot je naša. Tu je nujnega ogromno svežega kapitala, da bi vzpostavili dobro železniško in cestno infrastrukturo, ki bi bila temelj regijskemu ter posledično državnemu razvoju. Najpomembnejša na tem področju pa bi bila izgradnja tretje razvojne osi, ki bi zdaj dokaj odrezane regije povezala z ostalimi regijami in s sosednjimi državami.

7.5 Življenjski pogoji za mlade

Naslednji pomemben dejavnik bega možganov so življenjski pogoji za mlade v domači regiji. Tu velja razmisliti predvsem o slabih pogojih za ureditev stanovanjskih razmer, saj mladi težko pridejo do lastnega stanovanja, ki je po mojem mnenju pomemben dejavnik pred odločitvijo o družini in bivanju v nekem kraju. Ker mladi lažje pridejo do stanovanj v večjih mestih, se odločijo za selitev. Omenil bi še slabše možnosti izobraževanja, ki pripomorejo k odhodu mladih iz regije, saj jim težko ponudi možnosti za razvoj. Ne smemo zanemariti niti dejavnika zabave oz. družabnega življenja, ki je v večjih mestih bolj razvito in ravno tako do določene mere pripomore k tem, da se mladi iz študija neradi vračajo v domače okolje. Ta dejavnik je po mojem mnenju zelo podcenjen.

7.6 Trg dela

Uvodoma bi tu veljalo razmisliti o povečanem vlaganju v vseživljenjsko učenje odraslih, ki bi na ta način pridobivali nova znanja in bi bili tako konkurenčnejši ter bolj zaposljivi. S pomočjo različnih projektov, ki potekajo v regijah (in smo jih spoznali v času naloge), bi bilo treba znižati stopnjo brezposelnosti, še posebej med mladimi in iskalci prve zaposlitve po študiju.

Pri trgu dela velja izpostaviti tudi to, da na tem področju premalo spremljamo smernice, ki se kažejo v tujini in bi lahko veliko pripomogle k zmanjšanju bega možganov. Tu mislim predvsem na virtualno delovno okolje, ki bi lahko strokovnjakom omogočalo, da iz domačega kraja sodeluje na projektu in tako omogoča, da lahko ostane doma ter se npr. samo enkrat tedensko odpelje v večji kraj namesto, da bi tja odhajal

dnevno oz. se tja celo preselil. To bi omogočalo, da je strokovnjak hkrati na dveh krajih in bi tako lahko postopoma nekaj vračal domači regiji. Premalo so izkoriščene tudi povezave s pomočjo videokonferenc, ki bi lahko združevale strokovnjake iz različnih delov sveta (izseljene izobražence). Ti bi na ta način nekaj doprinesli razvoju okolja, iz katerega so prišli in ki je v njihovo izobrazbo veliko vložilo.

LITERATURA IN VIRI

- BBC News. 2001a. *Brain drain costs Africa billions.* [Http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/1605242.stm](http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/1605242.stm) (16. 1. 2010).
- BBC News. 2001b. *Brain drain costs Asia billions.* [Http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/1432702.stm](http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/1432702.stm) (16. 1. 2010).
- BBC News. 2002. *Russian brain drain tops half a million.* [Http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2055571.stm](http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2055571.stm) (25. 1. 2010).
- Bevc, Milena. 2004. *Migracijska politika in problem bega možganov.* Ljubljana: Inštitut za ekonomske raziskave.
- Blomfield, Adrian. 2010. *More Ethiopia doctors in Chicago than Ethiopia.* [Http://www.ethiopianreview.com/forum/viewtopic.php?f=2&t=17765](http://www.ethiopianreview.com/forum/viewtopic.php?f=2&t=17765) (18. 2. 2010).
- Carneiro, Ivete. 2005. *Portugal deixa fugir 19,5 % dos "cérebros".* [Http://jn.sapo.pt/paginainicial/interior.aspx?content_id=519476](http://jn.sapo.pt/paginainicial/interior.aspx?content_id=519476) (15. 1. 2010).
- Cervantes, Mario in Dominique Guellec. 2010. *The brain drain: Old myths, new realities.* [Http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/673/The_brain_drain:_Old_myths,_new_realities.html](http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/673/The_brain_drain:_Old_myths,_new_realities.html) (15. 1. 2010).
- Goodman, Joshua. 2007. *Cuban doctors awaiting U.S. response.* [Http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/02/AR2007020200987.html](http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/02/AR2007020200987.html) (17. 1. 2010).
- GZS. 2009. *Informacija o poslovanju gospodarskih subjektov v Sloveniji v letu 2008 in podatki o brezposelnosti.* [Http://www.gzs.si/slo/regije/oz_zasavje/gospodarski_potencial_regije/poslovni_rezultati/47449](http://www.gzs.si/slo/regije/oz_zasavje/gospodarski_potencial_regije/poslovni_rezultati/47449) (26. 11. 2009).
- GZS. 2010. *Poslovanje gospodarstva koroške regije 2009.* [Http://Poslovanje_gospodarstva_koroške_regije_2009-1.ppsx](http://Poslovanje_gospodarstva_koroške_regije_2009-1.ppsx) (29. 6. 2010).
- Harrison, Frances. 2007. *Huge cost of Iranian brain drain.* [Http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6240287.stm](http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6240287.stm) (25. 1. 2010).
- Hawley, Caroline. 2005. *Brain drain puts new strain on Iraq.* [Http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4726281.stm](http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4726281.stm) (11. 1. 2010).
- Independent. 2010. *Western demand drains Philippines of 85 per cent of its trained nurses.* [Http://www.independent.co.uk/news/world/asia/western-demand-drains-philippines-of-85-per-cent-of-its-trained-nurses-773889.html](http://www.independent.co.uk/news/world/asia/western-demand-drains-philippines-of-85-per-cent-of-its-trained-nurses-773889.html) (25. 1. 2010).
- Kovivis. 2010. *Mladi razvojni potencial Koroške.* [Http://www.kovivis.si/projekti/mladi_razvojni_potencial_koroske.aspx](http://www.kovivis.si/projekti/mladi_razvojni_potencial_koroske.aspx) (14. 2. 2010).
- Library and archives Canada. 2010. *Moving Here, Staying Here: The Canadian Immigrant Experience - "Immigration".* [Http://www.collectionscanada.gc.ca/immigrants/021017-2112.03-e.html](http://www.collectionscanada.gc.ca/immigrants/021017-2112.03-e.html) (15. 1. 2010).
- Maksimovič, Banko. 2002. *Življenjske zgodbe Slovencev po svetu. Večer, Sobotna priloga* 18 (27): 42.
- Murania inkubator. 2010. *Storitve.* [Http://www.murania-inkubator.si/storitve.html](http://www.murania-inkubator.si/storitve.html) (13. 1. 2010).

- Panič, Aleksandra. 2004. *Beg možganov in njegove posledice za sistem Znanosti*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Pazu. 2010. *Računalniško opismenjevanje brezposelnih oseb*. [Http://www.pazu.si/sl/informacija.asp?id_meta_type=25&id_informacija=226](http://www.pazu.si/sl/informacija.asp?id_meta_type=25&id_informacija=226) (25. 1. 2010).
- PGZ. 2009. *Regijski kazalniki gospodarjenja*. [Http://www.pgz.si/upload/dokumenti/32/gzs_zgibanka_2009.pdf](http://www.pgz.si/upload/dokumenti/32/gzs_zgibanka_2009.pdf) (21. 12. 2009).
- PIF. 2010. *Štipendije*. [Http://www.pif.si/sl/informacija.asp?id_meta_type=20&id_informacija=96](http://www.pif.si/sl/informacija.asp?id_meta_type=20&id_informacija=96) (26. 1. 2010).
- RCR Zasavje. 2010. *Projekti*. [Http://www.rcr-zasavje.si/si/projekti/](http://www.rcr-zasavje.si/si/projekti/) (7. 2. 2010).
- RRA Celje. 2010a. *Regijska štipendijska shema*. [Http://www.rra-celje.si/default.asp?V_DOC_ID=925](http://www.rra-celje.si/default.asp?V_DOC_ID=925) (10. 1. 2010).
- RRA Celje. 2010b. *Osnovni podatki*. [Http://www.rra-celje.si/default.asp?V_DOC_ID=938](http://www.rra-celje.si/default.asp?V_DOC_ID=938) (27. 1. 2010).
- RRA Koroška. 2010a. *Koroška štipendijska shema je model sofinanciranega kadrovskega štipendiranja*. [Http://www.rra-koroska.si/index.php?site=vsebine_all&kat=1861&parent=1860&lang=1](http://www.rra-koroska.si/index.php?site=vsebine_all&kat=1861&parent=1860&lang=1) (3. 12. 2010).
- RRA Koroška. 2010b. *Koroška je pred pomembnimi razvojnimi izzivi*. [Http://www.rra-koroska.si/index.php?site=vsebine_all&kat=1843&parent=1840&lang=1](http://www.rra-koroska.si/index.php?site=vsebine_all&kat=1843&parent=1840&lang=1) (8. 12. 2010).
- SURS. 2007. *Regionalni bruto domači proizvod*. [Http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp](http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp) (2. 12. 2009).
- SURS. 2008a. *Študenti štipendisti Slovenija*. [Http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp](http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp) (12. 1. 2010).
- SURS. 2008b. *Študentje terciarnega izobraževanja Slovenija*. [Http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp](http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp) (20. 1. 2010).
- SURS. 2008c. *Študenti štipendisti po vrsti štipendije*. [Http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp](http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp) (7. 1. 2010).
- SURS. 2008d. *Študentje terciarnega izobraževanja po načinu študija*. [Http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp](http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp) (18. 1. 2010).
- SURS. 2009a. *Slovenske regije v številkah – 2009*. [Http://www.stat.si/doc/pub/REGIJE-2009.pdf](http://www.stat.si/doc/pub/REGIJE-2009.pdf) (14. 1. 2010).
- SURS. 2009b. *Notranje selitve, statistične regije, Slovenija*. [Http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp](http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp) (22. 12. 2009).
- SURS. 2010. *Delovno aktivno prebivalstvo, stopnje registrirane brezposelnosti po statističnih regijah prebivališča*. [Http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp](http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp) (16. 2. 2010).
- Werner Sinn, Hans. 2008. *So pred vrati barbari ali geniji?* [Http://www.finance.si/218096/So-pred-vrati-barbari-ali-geniji](http://www.finance.si/218096/So-pred-vrati-barbari-ali-geniji) (11. 7. 2008).
- Wikipedija. 2009. *Brain drain*. [Http://en.wikipedia.org/wiki/Brain_drain](http://en.wikipedia.org/wiki/Brain_drain) (28. 12. 2009).
- World Bank. 2010. *Latin America shouldn't bet everything on remittances*. [Http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:2110944](http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:2110944)

8~pagePK:64257043~piPK:437376~theSitePK:4607,00.html?cid=3001 (17. 1. 2010).

ZRSZ. 2010. *Programi za iskalce zaposlitve*. [Http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/programi_za_iskalce_zaposlitve](http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/programi_za_iskalce_zaposlitve) (22. 1. 2010).